

Anna's Circulaire Binckhorst

Marleen Buizer

Een versie van deze tekst heeft Marleen Buizer uitgesproken op uitnodiging van [Cirkelstad](#), op 24 oktober 2024 in de Binckhorst in Den Haag, in aanwezigheid van vertegenwoordigers van verschillende gemeenten, bouwbedrijven, architecten, aannemers, fabrikanten en andere circulaire denkers en doeners. Marleen werkt bij de rurale sociologie groep aan Wageningen Universiteit. Ze is veel in het veld te vinden, in de stad én op het platteland, waar ze zicht bezighoudt met transitiegerichte gebiedsprocessen en participatie. Dat doet ze via ACCEZ, een organisatie die beleid, praktijk en onderzoek met elkaar verbindt. ACCEZ heeft haar werk in de Binckhorst mede mogelijk gemaakt.

Met veel plezier stel ik Anna aan u voor. Anna is al een tijdje niet in de Binckhorst geweest. Vroeger kwam ze er vaak, de Karwei was tijdens de verbouwing van haar woning een bijna dagelijkse bestemming. Nu is ze er om andere redenen. Voor haar werk is Anna bezig met de circulaire economie. Hoewel ze dat maar een duur woord vindt, wil ze graag weten hoe circulariteit in de praktijk wordt gebracht. Een collega wist haar te vertellen dat de gemeente Den Haag ambieert van de Binckhorst een circulaire wijk te maken. Volgens een document dat ze op het internet vindt, moet 50% van de wijk al spoedig circulair zijn. Hoe zou dat er nu, anno 2024, uitzien? Anna komt er niet zo vaak meer als vroeger – dus gaat ze nieuwsgierig op pad.

Anna is leergierig en ijverig. Dus leest ze zich in. Ergens pikt ze op dat er maar liefst 114 definities bestaan van ‘circulaire economie’. 114 definities! Hoe kan ze zich daar ooit een weg in vinden? En hoe weet ze, of die definities recht doen aan wat er in de Binckhorst plaatsvindt?

De circulaire economie heeft vele vertakkingen, leert ze bovendien. In het landelijk gebied is kringlooplandbouw in zwang, althans beleid en wetenschap verdiepen zich daar grondig in. Met uitgekende meetsystemen en een heuse ‘kringloopwijzer’ wordt geprobeerd het kaf van het veelbelovende circulaire koren te scheiden. Boeren die volgens die kringloopwijzer te veel koemest hebben, moeten hun eigen mest afvoeren en kunstmest aanvoeren. Anna fronst haar wenkbrauwen. Dat kan toch niet de bedoeling zijn als die boeren juist proberen het kringloopideaal na te streven door geen of zo weinig mogelijk mest en mineralen af- of aan te voeren. Sinds Anna naar het

oosten van het land is verhuisd, heeft ze wat meer contact met boeren, dus van kringlooplandbouw weet ze nu wat meer af. Genoeg in ieder geval, om aan het landschap te kunnen zien wanneer een boer het zoekt in zoveel mogelijk melk uit de koe persen, óf kiest voor een vorm van landbouw die misschien niet zo hoogproductief is, maar wél duurzaam. Die vorm van landbouw kán de afhankelijkheid van de bank verkleinen en is bijvoorbeeld duidelijk zichtbaar door de typen koeien in de weide, het kruidenrijke gras en de aanwezigheid van landschapselementen, die het land moeilijker bewerkbaar maken met grote machines maar een thuis vormen voor dieren en planten, en die verraden in welke streek je bent. Anna weet, dat niet ver van de Binckhorst zo'n boer met hart voor het landschap samen met de buurt vlechtheggen aangelegd en een deel van de polder vernat, om daarmee de omstandigheden te scheppen voor lepelaars en andere kwetsbare vogels.

Het stedelijke circulaire verhaal is waarschijnlijk een ander verhaal dan het kringlooplandbouwverhaal, alhoewel het achterliggende principe in het hoofd van Anna grofweg hetzelfde moet zijn: de negatieve ecologische voetafdruk zo klein mogelijk maken en de positieve bijdrage aan de leefomgeving zo groot mogelijk, door dingen op te knappen, her te gebruiken, niet weg te gooien! En dat alles het liefst op een manier die ook sociaal en ethisch verantwoord is, inclusief is, en dus geen mensen wegdrukt, of milieuproblemen naar elders verplaatst. Niet alleen een technisch iets dus dat er op papier mooi uitziet, maar ook iets dat tastbaar en concreet en sociaal is. Zoals met die vlechtheggen. Anna verwacht geen vlechtheggen te zien in de Binckhorst, maar hoe zou de circulaire theorie er daar concreet uitzien? Op papier levert het circulaire denken voor de Binckhorst in ieder geval alvast veel moois op. In een rapport vindt Anna stoffenstroomschema's die laten zien welke bouwstoffen en -materialen het gebied in- en uitgaan. Een bouwstoffenmakelaar moet gaan zorgen voor de gesloten kringloop. Ze neemt binnenkort deel aan een excursie naar zo'n plek voor bouwstoffen en -materialen – ze is heel benieuwd! Waar ze ook benieuwd naar is, is of men in de Binckhorst de ruimtelijke kant van het circulaire denken heeft kunnen incorporeren en de mensen die wonen en werken in het gebied heeft kunnen meenemen in de transitie, of men hun stem en ideeën heeft gehoord, en daarmee, en daarop, heeft voortgebouwd.... Het lijkt haar relatief eenvoudig, om voor nieuwe bouwprojecten de circulaire gedachte te omarmen, maar hoe dóe je dat op het niveau van een hele wijk, die geen gesloten eenheid is, in verbinding staat met de omgeving en waar je de geschiedenis niet uit kunt gummen? Ze vraagt zich af of de sociale relaties die zo belangrijk waren voor het functioneren van de Binckhorst, en een grote mate van circulariteit met zich meebrachten, onder druk kunnen komen te staan, bijvoorbeeld als oude bedrijfjes de hogere huren en prijzen niet kunnen dragen!

Eerst maar eens haar ogen goed de kost geven in de wijk: wat Anna betreft de beste methode van onderzoek. Op haar krakende OV-fiets zoekt ze eerst een kop koffie bij Rebelz, op de begane grond van de Junoflat, waar herintegrerende vrouwen een aangenaam café runnen. Bij aankomst treft ze een lege ruimte en een beetje teleurgesteld besluit ze naar het chiquere Capriole café te fietsen. Dat ligt zo goed als om de hoek. Het haventje bij Capriole ligt er inderdaad chique bij, met grote boten en designelementen van cortenstaal en grote houten balken. Het is een van de plekken in de Binckhorst waarvan ze zich afvraagt of de hele wijk er binnenkort zo zal uitzien, met

hippe terrassen en zicht op de trekvlies of ander moois. Het gerucht gaat dat Rutte en zijn mensen er regelmatig bijeenkwamen. Je kunt er prima en gratis parkeren.

Wat er aan Anna knaagt is het billboard op de route naar Capriole, dat een nieuwe ontwikkeling aankondigt. De Tesla, het cappuccino café, de hippe mensen, klopt dit wel in een wijk die inclusief moet zijn? Ze stelt zich voor dat

‘Gered Gereedschap’ zich hier in de plint van het gebouw zou kunnen vestigen – een heel mooi uithangbord zijn voor de circulaire gedachte. Maar ze weet dat Gered Gereedschap inmiddels is verhuisd omdat het gebouw gesloopt moest worden voor woningbouw. De organisatie, die oud gereedschap verzamelt, opknapt en vervolgens op verzoek in kisten naar landen in Afrika stuurt, leek haar zo’n mooi voorbeeld en misschien wel een mogelijk boegbeeld van de circulaire gebiedsontwikkeling!

Veel van de activiteiten die de Binckhorst herbergt zijn er tijdelijk, zoals Gered Gereedschap. De onzekerheid die de tijdelijke contracten met zich meebrengen is lastig, maar brengen nog vaak een betaalbare huur met zich mee. Tijdelijke en permanentere aanwezigen bij elkaar opgeteld, maken dat het gebied gekenmerkt wordt door solidariteit, sterk samenhangend met de nabijheid tot elkaar. Miste je een kleur verf in je autoreparatiebedrijf, dan ging je buurten bij collega’s. En in de afwezigheid van ruimte konden anderen die soms wel tijdelijk uitlenen. Het creëerde een sfeer die prettig was, no-nonsense, EN circulair in sociaal opzicht: de onderlinge afhankelijkheden waren er relatief groot maar die afhankelijkheden máákten ook het sociale cement van de wijk. Mooi, dat die term sociaal cement ook omarmd werd door de lokale netwerk-organisatie I’M BINCK, dat ‘circulair’, ‘inclusief’ en ‘authentiek’ haar centrale motto’s heeft. De nabijheid in de ruimte van bedrijven en organisaties die elkaar kenden was essentieel voor de ontwikkeling en de instandhouding van dat sociale cement. De kringloop was niet alleen sociaal, maar werd ook in materiele zin zichtbaar. Met als een van de hoogtepunten een initiatief van het loge des creatures de Binckhorst. Ze zijn grotendeels gemaakt van lokale materialen, die staan voor de van oudsher aanwezige maakbedrijven en industriële activiteiten in de wijk: de Binckhorst Beings: kleurige constructies die bezoekers van de Binckhorst de weg wijzen. De

wonderlijke wezens leiden me naar “Verf maken”, naar “Asfalteren”, of naar “beton maken”, het wezen van de Binckhorst?

Maar dat waarnaar zij verwijzen is inmiddels deels verdwenen. Anna's speurneus wordt opnieuw geprikkeld. Hoe circulair is beton maken? Hoe moeten we dat zien in een circulaire wijk? Hoe zit dat? Is beton niet een van de meest milieubelastende praktijken die er bestaan? En houtbouw een duurzamer alternatief? Zoveel verwarrende gedachten, want beton zal nog wel enige tijd nodig zijn en uitplaatsing leidt tot meer vervoersstromen. Bovendien is aanwezigheid in de stad een mooie stimulans om de processen gemoeid met deze grondstoffen duurzamer te maken!

Enig zoekwerk levert het inzicht op dat de zwaar gesubsidieerde uitplaatsing van de betonverzameling en verwerking inderdaad juist méér vervoersstromen oplevert, en vermindering van de mogelijkheden voor het sluiten van kringlopen op het niveau van de

gemeente Den Haag. Het geeft haar te denken. Is hier sprake van het verplaatsen van de problemen?

In de tussentijd heeft een nieuwe tijdelijke bezigheid zich opgeworpen in de vorm van een padelbaan. Ook dat is place-making, met als doel mensen alvast naar de wijk te trekken in de hoop dat dit in de toekomst hun woonplaats zal zijn.

Het duizelt Anna. Door al het tijdelijke en het verlorene dat haar pad kruist is ze op zoek naar vertrouwdheid en vastigheid. De begraafplaats ademt rust uit. En geen circulaider iets dan begraafplaatsen!

Onderweg komt ze ook de kippen van de Binckhorst tegen: ook die mogen er wat Anna betreft zijn in het circulaire verhaal. Daar kan geen circulair boerenbedrijf tegenop!

Ze wandelt helemaal tot achteraan op de begraafplaats, naar het veldje waar ze ooit hopplanten vond. De hop was misschien wel meer dan al het andere van de Binckhorst een uiting van de circulaire gedachte. Ga maar na. Van plant naar lokaal geproduceerd bier, naar bierbostel voor lokaal gebakken brood, naar de bezoeker van de Binckhorst, die weer zou helpen de hop te oogsten als onderdeel van een buurtactiviteit. En op de koop toe zou de Binckhorst vergroenen! Kringloop én participatie in optima forma: mens, en wijk, bier, lokale productie, hopplant en grond met elkaar verbonden, mogelijk zonder enig afval. De Binckhorst als werkend circulair geheel! Maar Anna schrikt op als de route naar het veldje niet meer blijkt te bestaan, en de hopplanten verdwenen. Het

idee van de hop als sociale praktijk, verspreid over het hele gebied, was zo'n goed idee om de circulaire smoel van de Binckhorst concreet te maken!

Waar is Anna's Binckhorst, met alle circulaire mogelijkheden?

[slide campus]

Tot zover Anna, die even later ook nog moest uitvinden dat 'haar' Karwei was verdwenen en vervangen door een tijdelijke groenplaats. Maar dat is een verhaal apart.

Is Anna te romantisch, te nostalgisch over haar circulaire Binckhorst, waar ze zoveel mogelijkheden zag? Misschien niet. Misschien is er nog heel veel mogelijk.

De vakken die ik geef vanuit de Rurale Sociologie groep in Wageningen gaan veel over 'place' en 'place-based approaches'. Me verdiepen in gebiedsprocessen en circulaire gebiedsontwikkeling is dus interessant voor mij. Met studenten verdiep ik me in het idee dat *plaats (of plek)* relationeel is, dat het niet een objectief meetbaar iets is buiten ons, maar gevormd wordt in relaties tussen mensen, dieren, culturen en ook objecten, materialen en andere plekken. We praten in de collegezaal veel over Doreen Masseys idee van een 'global sense of place' – het concept waarmee zij uit wil drukken dat wat we hier doen, consequenties elders heeft, en andersom.

Plekken – gebieden - zijn onderdeel van een complex web van relaties. Ook de markt, beleid, technologie zijn onderdeel van dat web en bepalen mede, wat mogelijkheden zijn, bijvoorbeeld voor het circulair maken van een wijk. Ook de Anna's van deze wereld zijn spelers in dat web van relaties. Die gedachte reflecteert Doreen Massey's opvatting dat plekken niet statisch en neutraal definieerbaar zijn, maar beïnvloed worden door sociale ongelijkheden en machtsdynamieken, dat er dynamiek kan ontstaan vanuit verschillende sociale praktijken, zoals in de Binckhorst.

Doreen Massey roept op tot aandacht voor veranderlijkheid, tot een open idee van plaats en tot besef van de samenhang tussen dingen. Ze liet overtuigend zien dat gebieden niet los te zien zijn van wat elders gebeurt. Daarmee roept ze ook op tot vormen van solidariteit. Deze visie op 'plaats' en 'gebieden' als open, veranderlijk, tot stand gekomen in relaties, zie ik vaak contrasteren met hoe de gebiedsgerichte aanpakken nú tot stand komen, met een hele grote nadruk op techniek, individuele projecten en de meetbaarheid van resultaten. Daarin zie ik veel energie gaan naar het 'willen vastleggen', 'borgen'; 'sturen', en: toch min of meer vasthouden aan de status quo.

De belangrijkste boodschap? Ik voer een pleidooi voor een rol voor verhalen en verdieping van inzicht in de sociale dimensie van circulariteit. Daarmee ontstaat meer aandacht voor hoe de wijk Binckhorst geen leeg canvas is voor op zichzelfstaande projecten, maar een goed werkend circulair geheel kan zijn. *Misschien* is wat circulair is te smal ingevuld, te veel alleen berekend en meetbaar geprobeerd te maken in termen van stof- en materiaalstromen, hebben we te *weinig* willen begrijpen via verhalen die de vele relaties blootleggen, zoals die van Anna. En er zijn veel Anna's. Is de Binckhorst tot

een vrij steriel technisch verhaal geworden dat veel breder en inclusiever had kunnen zijn, dat het sociale cement in tact had kunnen laten en misschien zelfs nog beter tot zijn recht had kunnen laten komen? Het werkende geheel van een wijk als de Binckhorst, inclusief alle mooie ambachten, zou meer mee moeten tellen, maar doet het dat voldoende? Is de participatie zoals die tot nu vorm kreeg daar voldoende op gestoeld? Anna vindt van niet.

Tot slot. Het mooie filmpje met '[de Binckhorst Blues](#)' van Marsel Loermans schiet Anna te binnen en het deuntje laat haar niet meer los. Misschien dat het de inspiratie kan zijn om de circulariteit in de wijk alsnog te bezien vanuit het perspectief van het sociale cement, om dat een veel steviger plek te geven in de circulaire transitie. Zodat de blues een vrolijk en inclusief vervolg kan krijgen. U krijgt trouwens de groeten van Anna!

Literatuur

[Buizer, M., Barba Lata, I., & van de Weijer, J. \(2024\). Circulariteit op wat gronden? Advancing learning for circular area development at the interface of proximity and precarity. *Cities*, 147, 104787.](#)

Kirchherr, J., Reike, D., & Hekkert, M. (2017). Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resources, Conservation and Recycling*, 127, 221–232.

Massey, D. (2005). *For Space*. Sage.

[Binckhorst Blues](#)